

vattenmyndigheten.norrboten@lansstyrelsen.se (15597-2024)
vattenmyndigheten.vasternorrland@lansstyrelsen.se (8763-2024)
vattenmyndigheten.i.norra.ostersjon.vastmanland@lansstyrelsen.se (537-5725-24)
vattenmyndigheten.vastragotaland@lansstyrelsen.se (537-41874-2024)
vattenmyndigheten.kalmar@lansstyrelsen.se (537-9191-2024)

Vattenmyndigheternas samråd om "Väsentliga frågor".

Svensk Vattenkraftförening (SVAF) lämnar här ett yttrande över vattenmyndigheternas samrådsdokument om "Viktiga vattenfrågor/utmaningar". "Samråden är dina bästa tillfällen att vara med och påverka hur vi förvaltar våra gemensamma vatten," skriver vattenmyndigheterna i underlagen för samrådet. Under en vattencykel på sex år synes detta samråd också vara enda tillfället att i liten grad påverka vattenförvaltningen. Vår fromma förhoppning är att våra synpunkter beaktas mera och bättre än vid tidigare samråd och skrivelser till vattenmyndigheterna.

Utvecklingsbehov: Fysisk påverkan av vattenkraft och dammar.

Vattenmyndigheterna skriver att "idag går åtgärdsarbetet för långsamt. Mycket arbete pågår, men betydligt mer behövs." Utifrån de realistiska målen om God Ekologisk Status i nästan alla vattenförekomster är det foljdriktigt att hävda åtgärderna måste ökas och snabbas på. Samma desperata uppfattning har EU-kommissionen. Men miljömålen kan anpassas till verkligheten. Det är det som bedömningar och avvägningar vid normsättningen handlar om. Däri ligger den största utmaningen för vattendelegationerna. Det är inte domstolarna som ska avgöra vilka relevanta och kostnadseffektiva åtgärder som bedöms nödvändiga.

Vattendirektivets möjligheter till Kraftigt Modifierat Vatten (KMV) och Mindre Strängt Kvalitetskrav (MSK) ska enligt svensk rätt och svenska politiska beslut tillämpas "full ut". Det innebär att alla vattenförekomster med eller påverkade av vattenkraft ska kunna KMV-klassas. Sammanfattningsvis anser SVAF att vattenmyndigheterna och vattendelegationerna vid beslut om miljökvalitetsnormer (MKN) behöver beakta och väga in följande yrkanden.

- Kvalitetsfaktorn "konnektivitet" ska ingå i bedömningen av väsentlig fysisk påverkan på vattenförekomsten.

- Betydande negativ påverkan på vattenanvändningen ska avgöras även på lokal nivå.
- Referensförhållanden ska fastställas efter lokala erfarenheter och kunskaper om fiskarters förekomst och behov för att fullborda livscykel.
- Åtgärder ska bedömas utifrån deras biologiska nytta respektive skada liksom deras inverkan på alla andra vitala samhällsintressen av vatten.
- Elsystemnyttor som systemstabilisering och elberedskap ska bedömas också på lokal och regional nivå.
- Dammarnas betydelse för att hålla kvar vattnet i landskapet måste lyftas fram.
- I första hand är det vattenmyndigheterna som ska göra intresseavvägningar, inte domstolarna.
- Kostnadseffektiva åtgärder ska bedömas på lokal nivå och påverka normbesluten.
- Den småskaliga vattenkraften ska betraktas som samhällsnyttig verksamhet.
- Arbetsgången ska vara att avvägda och kostnadseffektiva åtgärder bestämmer normerna, inte tvärtom.

Utvecklingsbehov: Normsättning

En normsättning relaterad till lokalt referensförhållande är verktyget för intresse- och rimlighetsavvägningar mellan olika samhällsnyttor. Det är inte givet att en miljökvalitetsnorm går att fastställa med objektiva kriterier. Myndigheternas överanvändning av de hydromorfologiska parametrarnas förutsatta samband och överensstämmelse med de biologiska faktorernas kvalitetskvoter är lätt att ifrågasätta. Lokala kunskaper, erfarenheter och värderingar måste kunna påverka normen med eller utan KMV och MSK. Lokalt framtagna förslag på biologiskt och kostnadsmässigt effektiva och rimliga åtgärder borde vara tillräckliga underlag för vattenmyndigheterna att ändra miljökvalitetsmål, normsättning och åtgärdsplaner.

Övertolkningen av definitionen av "naturligt vatten" som helt opåverkat av mänsklig verksamhet måste landa i en verklighetsnära tillämpning. Det är omöjligt att bortse från människans påverkan på en vattenförekomst under flera sekler. Människan är inte separerad från naturen. Naturen utan människor har ingen egen rättskraft. Därför behöver bedömningen av naturligt vatten inkludera befintliga anläggningar (dammar, kvarnar, vattenkraftverk, markavvattningar). Alternativet är att vattenmyndigheterna betraktar alla befintliga dammar och markavvattningsföretag som verksamheter, som på ett väsentligt sätt har ändrat vattenförekomstens fysiska karaktär och återställningsåtgärder till God Ekologisk Status medför betydande negativ påverkan på verksamheten och därmed ska berörda vattenförekomster klassas som KMV.

Det är många steg i processen att förklara en vattenförekomst som KMV eller KV och att fastställa normer för dem. Utredningar behöver göras för varje enskild vattenförekomst och det krävs omfattande underlag, menar vattenmyndigheterna i samrådsremissen. Vattenmyndigheterna utgår från att verksamhetsutövaren ska ta fram omfattande underlag eftersom det är hen som ansöker om om-

/nyprövning. Vattenmyndigheterna har inte inhämtat kunskap och underlag trots att man haft många år på sig. Man försöker i stället vältra över utredningsbördan på verksamhetsutövaren. Den närmast totala avsaknaden av underlag leder till att frågorna om den biologiska nyttan av olika åtgärder respektive den biologiska skadan av dessa åtgärder inte ställs. Inte heller inverkan på andra vitala samhällsintressen diskuteras.

Det minsta man kan begära är att vattenmyndigheterna motiverar och förklarar varför en vattenförekomst har åsatts hög/god status som norm. Yrkande om lägre norm ska inte bara avspisas med att underlaget är för dåligt. När inte vattenmyndigheterna har något forskningsunderlag för sin normsättning kan de inte begära forskningskvalitet på de underlag som verksamhetsutövaren levererar. Det skulle underlätta för fler åtgärder att bli genomförda i stället för att Vattenkraftens Miljöfonds pengar försvinner till processkostnader. Vattenmyndigheterna behöver aktivt medverka i NAP-samverkan.

Utvecklingsbehov: Elberedskap

"Samhället behöver vatten, även i kris" är en huvudrubrik i samrådet. Här räknas upp dricksvatten, vatten till matproduktion, vård, industri och el från vattenkraft som visar vattnets viktiga roll för att samhället ska fungera. Det verkar vara enda gången som vattenkraft nämns under beredskapsavsnittet. Det hade varit på sin plats att vattenmyndigheterna också framhåller vattnets och en vattenkraftsanläggnings betydelse för elproduktion, effekreglering och ö-drift. Det är perspektivlöst, när vattenmyndigheterna bekymrar sig för dricksvattenförsörjning, dagvattenhantering och översvämningsrisker, men inte frågar sig hur samhället ska klara elförsörjningen i en krissituation. Vid målavvägningar måste vattnets betydelse för elförsörjningen och elberedskap väga tungt.

Utvecklingsbehov: Torka och översvämning

Vattenmyndigheterna ska se över möjligheterna att bättre integrera översvämningsåtgärder i kommande åtgärdsprogram 2027–2033, med koppling till delåtgärdsprogrammet mot torka och vattenbrist för samma period. Vattenmyndigheterna vidhåller sin enögda syn. Det är bara anlagda våtmarker som kan uppnå flera syften och bidrar i olika grad till att balansera flöden, hålla kvar vatten i landskapet, minska gödande ämnen, stärka tillgången till grundvatten där sådana geologiska förutsättningar finns, bevattning under vissa förutsättningar, biologisk mångfald samt klimatnytta genom minskade utsläpp av koldioxid. I delåtgärdsprogrammet mot torka framhålls att det är bara stora sjöregleringar som kan reglera flöden. Våtmarker kan tydligen bidra mer eller mindre. Däremot enligt vattenmyndigheterna saknar kvarndammar eller mindre uppdämda sjöar betydelse för flödesreglering. Fakta är att alla dammar, även kvarndammar och kraftverksdammar, bidrar till att hålla och reglera yt- och grundvatten i landskapet.

Utvecklingsbehov: Samverkan

Kvaliteten på MKN är i dagsläget genomgående för låg. Framför allt saknas förankring till regionala och lokala förhållanden i vattendraget, samt avvägning mellan olika samhällsnyttor. Bedömning av den betydande negativa påverkan på en verksamhet ska beakta och avväga nyttor och värden på lokal, regional och nationell nivå. Bedömningen ska enligt vattendirektivet börja på den lokala nivån. Vid normsättning behöver ofta olika miljönyttor vägas mot varandra. Erfarenheten från påbörjade omprövningar av vattenkraftsanläggningar är att vattenmyndigheterna är högst ovilliga att diskutera MKN under samverkan. För att komma fram till en rättssäker normsättning krävs att vattenmyndigheterna i större utsträckning lägger fram konkreta underlag som styrker deras bedömning. För att få till en fungerande omprövningsprocess föreslår SVAF att processen för framtagande av MKN görs om i grunden. Genom att redan från början involvera aktörer som till exempel verksamhetsutövare, vattenkraftsbransch, naturskyddsföreningar, vattenråd, LRF, hembygdsförbund, byalag säkerhetsställs att alla aspekter beaktas. Därmed finns förutsättning för att erhålla en bred förankring av framtagna MKN.

Regeringen har i pm:t "Bättre förutsättningar för vattenkraftens omprövning" föreslagit 42 och b §§ Vattenverksamhetsförordningen. Med dessa paragrafer blir det tydligare att under samverkan kommer åtgärdsanalysen före normsättningen. Tidigare gällde det omvända. En åtgärdsanalys behöver interagera med påverkansanalys, ekonomisk analys, referensförhållanden och statusklassning för att få en mål- och intresseavvägd normsättning. Oavsett detaljeringsgraden för den tekniska utformningen av åtgärder är länsstyrelsernas indata osäkra och "expertbedömda". Om verksamhetsutövare och länsstyrelsen tar fram och kommer överens om relevanta och kostnadseffektiva förbättringsåtgärder i samverkansprocessen för omprövningarna finns en bra grund för att också bedöma om tidigare normsättning är ändamålsenlig och rimlig. Det skulle mycket underlätta prövningarna i domstolen. En reell samverkan förutsätter också att vattenmyndigheterna och vattendelegationerna i högre grad än nu engagerar sig framtagandet av MKN.

Ålberga och Valdemarsvik 2025-04-30

Gustaf Hellström

Rune Hallgren